

COMERTUL EXTERIOR, COMPETITIVITATEA SI CREȘTEREA ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA

Tatiana GUTIUM

Cercetător științific,

Institutul Național de Cercetări Economice,

Republica Moldova

gutium.tatiana1@gmail.com

Abstract

Trade flows of the Republic of Moldova, and the comparative advantages in the division of goods represent the research objectives of this article. The main purpose is to identify those goods and groups of commodities whose specialization in manufacturing would ensure sustainable economic growth. Research has shown that the structure of exports is dominated by primary products with extremely low added value and goods that are made from clients' materials. In order to ensure economic growth, the state should focus on the development of the following branches of the manufacturing industry: agro-food industry, light industry and industry of construction materials.

Key words: *foreign trade, indexes of comparative advantage, competitiveness of goods, advantage, disadvantage, economic growth.*

Introducere

Orice stat tinde să-și asigure o creștere economică sustenabilă pe termen lung.

Rata medie anuală de creștere a economiei Republicii Moldova, conform datelor Biroului Național de Statistică, constituie 4,0% în perioada aa.2011-2018. Însă această creștere nu asigură poporului moldav sporirea bunăstării pe termen lung.

Cu scopul accelerării ritmul de creștere economică este necesar ca statul să se specializeze la fabricarea anume acelor bunuri, care înregistrează cel mai înalt avantaj comparativ și competitiv.

Prin urmare, succesul strategiei comerțului exterior depinde de corectitudinea analizei efectuate, de metoda aplicată la evaluarea competitivității. Este necesar, din șirul de metode și indici, de ales pe cele mai potrivite, reieșind din scopul final.

1. Revizuirea literaturii de specialitate

În capitolul dat, vom analiza unele teorii ale competitivității din gama largă existentă în literatura de specialitate, iar accentul va fi pus pe tangența teoriilor cu politica comercială. Conform opiniei lui Michael Porter: „nu numai o definiție universală a competitivității nu există, dar și o teorie a competitivității, acceptată de toți specialiștii în domeniu, la fel nu există” (Porter, 2004, p. 13).

Teoriile clasice, neoclasice și moderne privind competitivitatea iau în calcul diferiți factori de influență a competitivității. Ele nu sunt universale și pot fi aplicate eficient, unele în condițiile comerțului liber, altele în condițiile politicii protecționiste.

În teoria elaborată de Adam Smith, nu se ia în calcul impactul politicelor economice, deoarece savantul este adeptul liberului schimb și neimplicării statului în economie. El susține că: „extinderea comerțului liber este avantajoasă pentru ambele țări” participante în relații comerciale internaționale (Smith, 1827, p. 398).

D. Ricardo este adeptul liberalizării comerțului exterior, conceptului că economia trebuie să fie reglată de piață și nu de stat, unica politică economică care trebuie să revină statului este cea fiscală, însă nici într-un caz această politică nu trebuie să promoveze majorarea taxelor, deoarece: „nu există taxe care să nu aibă tendința de a împiedica acumularea” (Ricardo, 1817, p. 189).

Economistul suedez B. Ohlin, în lucrarea „Interregional and international trade”, pledează pentru comerțul liber și aduce argumente în susținerea promovării politicii în cauză: liberalizarea comerțului este mai convenabilă comparativ cu politica protecționistă, deoarece „unele taxe la import tind să reducă exporturile, chiar dacă prețurile de export nu cresc” (Ohlin, 1968, p. 277).

Contribuția economistului Gottfried von Haberler la dezvoltarea gândirii economice constă în ajustarea teoriei ricardiene, privind teoria avantajului comparativ, la condițiile economice din perioada practicii sale, și elaborării conceptului „costului de oportunitate”. În lucrarea sa „The theory of international trade with its applications to commercial policy” aduce dovezi că: „rata de schimb a două bunuri este egală cu rata de substituție a lor sau cu costul de oportunitate” (Haberler, 1961, p. 182).

Prin urmare, David Ricardo în procesul elaborării teoriei avantajului comparativ sa bazat pe teoria valorii-muncă. Haberler a mers pe altă cale, a

renunțat la teoria dată și a propus ca avantajul comparativ să fie evaluat reieșind din costurile de oportunitate.

Cu toate că savantul austro-american este adeptul comerțului liber, el demonstrează că comerțul liber unilateral nu este convenabil din punct de vedere economic: „Promovarea unilaterală a comerțului liber, de către un anumit stat, duce la acapararea economiei statului în cauză de concurenții străini” (Haberler, 1961, p. 244). Generalizând rezultatele cercetărilor, susține că „uniunea vamală este extrem de avantajoasă anume țărilor mici” (Haberler, 1961, p. 390).

În opinia lui Michael E. Porter, forța de muncă ieftină și o rată de schimb convenabilă nu reprezintă factori de influență a competitivității. În procesul de estimare a avantajelor competitive, cercetătorul trebuie să se axeze pe cinci factori de bază, unul din ele este calitatea cererii, și nu volumul ei (Porter, 2004).

Competitivitatea reprezintă obiectul de cercetare și în lucrările economiștilor din Republica Moldova. Analogic cu savanții din alte țări, cercetătorii autohtoni preponderent își axează atenția asupra competitivității economiei naționale și competitivității entităților. În acest context, cele mai însemnate cercetări au fost efectuate de: Grigore Belostecinic, Natalia Burlacu, Marina Coban, Valentina Capațină, etc.

2. Metodologia de cercetare

Metodologia de cercetare a comerțului exterior, competitivității, creșterii economice, se bazează atât pe abordarea structurală sistemică, cât și pe metodele statistice. În contextul efectuării unei analize aprofundate, autorul a aplicat atât indicatori macroeconomici, cât și microeconomici, de evaluare a competitivității comerțului exterior, a implementat succesiv următoarele etape:

1) analiza creșterii economice a Republicii Moldova, dinamicii balanței comerciale externe, evoluției exporturilor și importurilor și identificarea factorilor de influență;

2) evaluarea gradului de concentrare geografică a schimburilor comerciale, studierea modificărilor care au avut loc în structura exportului și importului;

3) cuantificarea schimburilor intra-ramură cu ajutorul indicelui Grubel-Lloyd (GL_{ij}), care permite depistarea acelor bunurilor, ponderea

schimburilor intra-industriale ale căroră este comparativ mai mare/mică ca cele inter-industriale (Grubel & Lloyd, 1971, p. 498):

$$GL_{ij} = 1 - \frac{|X_{ij} - M_{ij}|}{(X_{ij} + M_{ij})}, \quad (1)$$

unde:

X_{ij} – exportul bunului i din țara de origine j ;

M_{ij} – importul bunului i în țara j ;

4) aplicarea avantajul comparativ revelat al lui Neven, indicelui Lafay și indicelui simetric a avantajului comparativ relevat pe piața externă, propus de autor, la estimarea competitivității bunurilor și categoriilor de bunuri:

$$RCA_{ij} = \left(\frac{X_{ij}}{\sum_i X_{ij}} - \frac{M_{ij}}{\sum_i M_{ij}} \right) \times 100, \quad (2)$$

$$LFI_{ij} = \left(\frac{X_{ij} - M_{ij}}{X_{ij} + M_{ij}} - \frac{\sum_i (X_{ij} - M_{ij})}{\sum_i (X_{ij} + M_{ij})} \right) \times \frac{X_{ij} + M_{ij}}{\sum_i (X_{ij} + M_{ij})} \times 100, \quad (3)$$

$$RSCAF_i^A = \frac{\frac{XMCR_i^A}{XMCR_i^A} - 1}{\frac{XMCR_i^A}{XMCR_i^A} + 1} \times 100, \quad (4)$$

unde:

RCA_{ij} – indicele avantajul comparativ revelat al lui Neven (Neven, 1995);

LFI_{ij} – indicele Lafay (Lafay, 1992);

$RSCAF_i^A$ – indicele simetric a avantajului comparativ relevat pe piața externă a bunului i țării de origine A (Gutium, 2019);

$XMCR_i^A$ – rata de acoperire a importurilor (fără re-import) prin exporturi (cu excepția re-exportului) bunului i țării de origine A ;

$XMCR^A$ – rata de acoperire a importurilor (fără re-import) prin exporturi (cu excepția re-exportului) integral pentru țara A .

3. Corelația dintre creșterea economică și comerțul exterior al Republicii Moldova

În perioada ultimilor opt ani, evoluția economiei Republicii Moldova a fost afectată de crize politice și ale sectorului bancar, de cataclisme naturale (anii 2012 și 2015), de embargouri. Cele mai însemnate diminuări, în perioada analizată, au fost înregistrate în anii 2012 și 2015 (Figura 1).

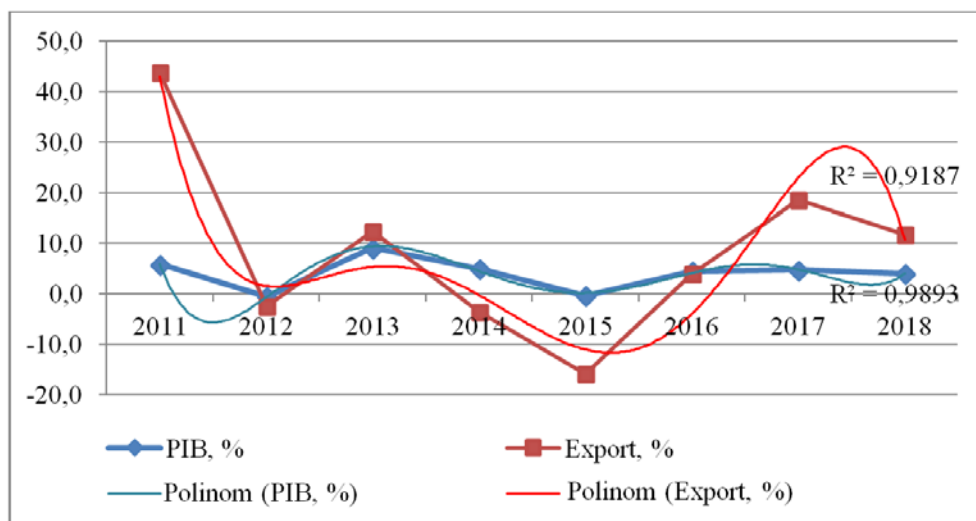

Figura 1. Rata de creștere a PIB-ului și exportului Republicii Moldova

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md>)

Una din determinantele Produsului Intern Brut (PIB) este exportul. Autorul a elaborat următorul model pentru estimarea impactului dinamicii exporturilor asupra PIB-lui:

$$d(\log(\text{PIB}\%)) = 0,234 \times d(\log(X\%)) - 0,083 \times D07 \quad (5)$$

(6,311) (-2,391)

$$R^2 = 0,798$$

unde:

PIB% – rata de creștere a Produsului Intern Brut;

X% – rata de creștere a exportului;

D07 – variabila dummy;

R² – coeficientul de determinație.

Rezultatele obținute, cu ajutorul pachetului software Stata, arată că elasticitatea PIB-ului în raport cu modificarea exportului este de 0,234. Prin urmare, sporirea exportului cu 10 puncte procentuale asigură creșterea PIB-ului cu aproximativ 2,34 puncte procentuale. Celelalte 7,66 sunt asigurate de modificarea consumului menajelor (cu semnul +), investițiilor brute (+), achizițiilor guvernamentale (+) și importului (-).

Majorarea exportului duce la creșterea fluxului de valută în țară, care la rândul său duce la majorarea consumului menajelor. În cazul, când oferta de bunuri autohtone nu acoperă cererea populației și nu satisface preferințele consumatorului, situația se va solda cu creșterea importului (cazul Republicii Moldova).

4. Analiza dinamicii comerțului exterior al Republicii Moldova

În anul 2018, exportul Republicii Moldova a constituit 2706,9 mil. \$, ceea ce constituie o creștere cu 11,6% în raport cu anul precedent, pe când importul a atins nivelul de 5764,3 mil. \$, adică cu 19,3% mai mult față de a.2017.

În ultimii doi ani, rata de creștere a importurilor prevalează rata de creștere a exporturilor, și în a.2018 această prevalare a constituit 8 puncte procentuale. În final, deficitul balanței comerciale a atins nivelul anilor 2012 și 2013, adică cel mai înalt nivel din ultimii ani.

Cota exportului în PIB treptat diminuează, și în a.2018 a atins cel mai mic nivel din perioada analizată (Figura 2).

Dacă această tendință se va păstra, va propaga micșorarea PIB-ului și ca rezultat a bunăstării populației. Exportul influențează nu numai asupra PIB-ului, dar și asupra importului, gradului de deschidere a economiei.

Analiza structurii exportului și importului arată, că diversificarea importului este mult mai mare în raport cu cea a exportului.

Structura mărfurilor de export este determinată de specializarea acestora (Tabelul 1).

Din an în an, crește cota exportului materiei prime, și nu a bunurilor finale cu un grad înalt al valorii adăugate. De exemplu, în anul 2018, cota exportului legumelor și fructelor a constituit 9,76%, cerealelor și preparatelor pe bază de cereale – 8,87%, semințelor și fructelor oleaginoase – 8,87%.

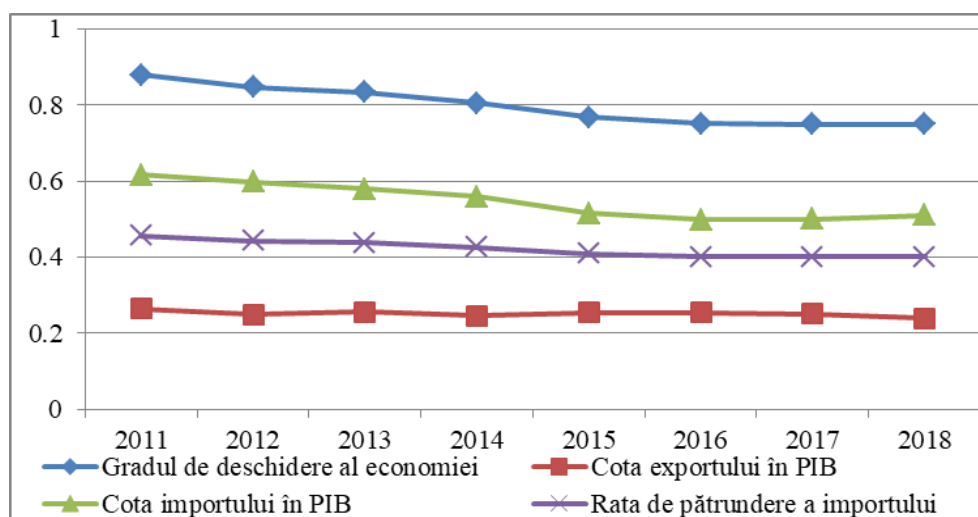

Figura 2. Gradul de deschidere al economiei Republicii Moldova

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md>)

Analizând detaliat structura exportului în diviziunea bunurilor, am depistat, că cea mai mare cotă îi revine bunurilor fabricate din materialele clienților: mașini și aparate electrice și părți ale acestora (inclusiv echivalente neelectrice ale mașinilor și aparatelor de uz casnic) (19,26%); îmbrăcăminte și accesorii (11,42%); mobilă și părțile ei (5,83%).

În anul 2018, mașinile și echipamentele pentru transport predomină în structura mărfurilor importate în Moldova (24,08%), urmate de mărfurile manufacturate (19,82%), de combustibilul mineral, lubrifianți și materiale derivate (17,17%). În sectorul agricol, la fel a fost înregistrată majorarea importului. În pofida faptului, că Moldova este un stat agrar, a crescut importul legumelor și fructelor cu 36,12%, produselor lactate (inclusiv ouă de păsări) – 14,08%, cerealelor și preparatelor pe bază de cereale – 13,95%, produselor destinate hranei animalelor – 9,52%.

Tabelul 1. Structura mărfurilor de export și import, %

	Export		Import	
	2011	2018	2011	2018
Produse alimentare și animale vii	20,13	22,65	9,65	9,75
Băuturi și tutun	9,45	8,09	2,71	2,17
Materiale brute necomestibile	12,87	10,34	2,08	2,44

	Export		Import	
	2011	2018	2011	2018
Combustibili minerali	1,08	0,68	22,45	17,17
Uleiuri, grăsimi	3,50	2,47	0,21	0,20
Produse chimice	5,61	4,80	12,97	14,12
Mărfuri manufacturate	9,64	6,64	18,80	19,82
Mașini și echipamente pentru transport	14,80	21,66	22,30	24,08
Articole manufacturate diverse	22,72	22,63	8,82	10,22
Bunuri neclasificate în altă secțiune	0,19	0,04	0,01	0,02

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md>)

Gradul de concentrare a schimburilor comerciale în perioada anilor 2013-2014 a scăzut considerabil, iar în următorii ani crește treptat (Figura 3).

Un grad relativ înalt al indicelui Herfindahl relatează că numărul partenerilor comerciali este relativ mic, iar un grad relativ mic – că numărul partenerilor este relativ mare.

Indicele raportului de schimb brut, în anii 2011-2016, a înregistrat valori mai mari de 100%.

Situația creată poate fi explicată prin faptul, că în raport cu anul precedent, fiecare unitate importată este achitată cu mai multe unități la export. Numai în ultimii doi ani, situația s-a ameliorat (Figura 4).

Dacă în cazul indicelui raportului de schimb brut este preferabil ca să ia valori subunitare, atunci în cazul indicelui raportului de schimb net – supraunitare.

Cu scopul estimării, dacă volumul exporturilor asigură procurarea volumului necesar de bunuri străine, este necesar de calculat gradul de acoperire a importurilor prin exporturi.

Analiza evoluției indicelui gradului de acoperire a arătat, că cel mai înalt nivel a fost atins de indicatorul dat în anul 2015, când importul a scăzut cu 25% (Figura 4).

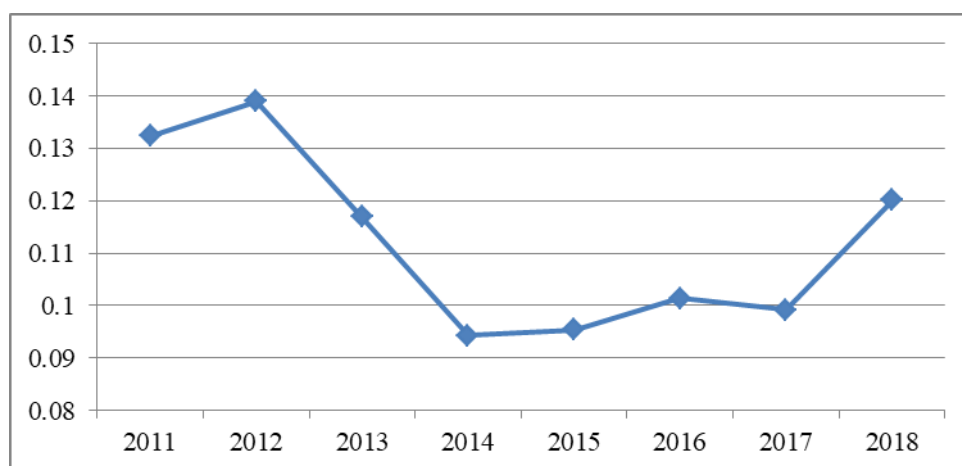

Figura 3. Dinamica gradul de concentrare a schimburilor comerciale ale Republicii Moldova

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md>)

Generalizând cele expuse mai sus, putem să concluzionăm, că Republica Moldova întâmpină greutăți în promovarea bunurilor autohtone pe piețele externe.

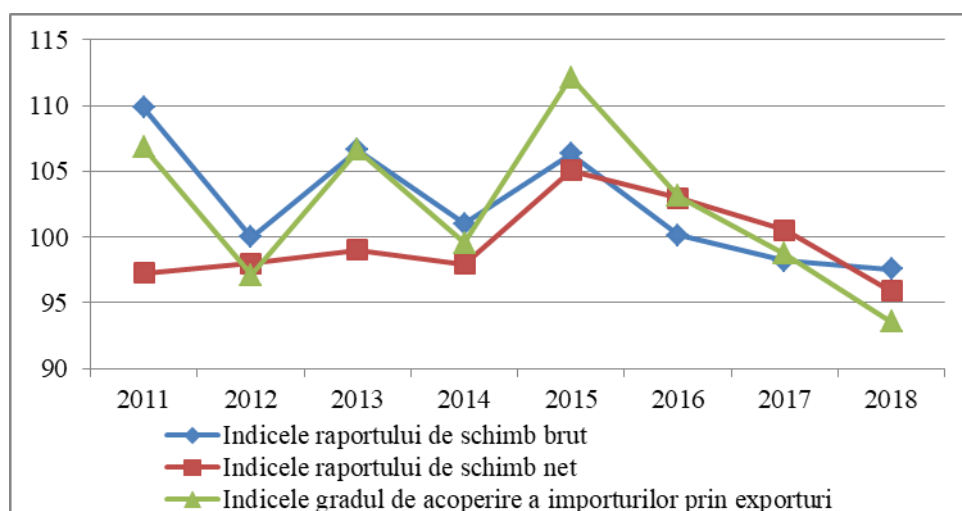

Figura 4. Dinamica indicatorilor raportului de schimb

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md>)

Cu scopul, depistării categoriilor de bunuri, ponderea schimburilor inter-industriale ale căroră este comparativ mai mare ca ponderea schimburilor intra-industriale, vom utiliza Indicele Grubel-Lloyd (Tabelul 2).

Tabelul 2. Indicele Grubel-Lloyd

	2011	2018
Produse alimentare și animale vii	0,94	0,95
Băuturi și tutun	0,80	0,73
Materiale brute necomestibile	0,55	0,67
Combustibili minerali	0,04	0,04
Uleiuri, grăsimi	0,25	0,30
Produse chimice	0,31	0,28
Mărfuri manufacturate	0,36	0,27
Mașini și echipamente pentru transport	0,44	0,59
Articole manufacturate diverse	0,95	0,98
Bunuri neclasificate în altă secțiune	0,25	0,96

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md>)

În anul 2018, ponderea schimburilor intra-industriale este comparativ mai mare ca cele inter-industriale la următoarele mărfuri: încălțăminte (0,94); produse chimice organice (0,92); mașini și aparate electrice și părți ale acestora (inclusiv echivalente neelectrice ale mașinilor și aparatelor de uz casnic) (0,91); zahăr, preparate pe bază de zahăr, miere (0,75); articole de voiaj, sacoșe și similare (0,67); etc.

Printre mărfurile care au înregistrat o pondere comparativ mai mare a comerțului inter-industriale în raport cu cel intra-industriale se numără: produsele petroliere; gazul; cărbunele; energia electrică; etc.

5. Competitivitatea categoriilor de bunuri evaluată după diferiți indici

Cu scopul depistării bunurilor cu avantaj comparativ, în Tabelul 3 este calculat avantajul comparativ cu ajutorul a trei indici. După cum vedem, toate trei abordări au dat rezultate analogice privind divizarea bunurilor cu avantaj și a celor cu dezavantaj. Rezultatele obținute se deosebesc numai prin faptul că dacă am fi ierarhizat bunurile după avantaj,

atunci în cazul aplicării indicelui Neven și în cazul indicelui Lafay pe primul loc sar fi aflat produsele alimentare, urmate de articole manufacturate diverse.

Tabelul 3. Indicatorii competitivității, a.2018

	RCA	LFI	RSCAF
Produse alimentare și animale vii	12,91	5,61	39,86
Băuturi și tutun	5,91	2,57	57,65
Materiale brute necomestibile	7,91	3,44	61,85
Combustibili minerali	-16,49	-7,17	-92,36
Uleiuri, grăsimi	2,26	0,98	84,70
Produse chimice	-9,33	-4,06	-49,30
Mărfuri manufacturate	-13,18	-5,73	-49,80
Mașini și echipamente pentru transport	-2,41	-1,05	-5,28
Articole manufacturate diverse	12,4	5,39	37,75
Bunuri neclasificate în altă secțiune	0,02	0,01	32,53

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md>)

Rezultatele obținute cu ajutorul indicelui simetric a avantajului comparativ relevat pe piața externă diferă. Conform calculelor, locul întâi revine uleiurilor, iar locul doi – materialelor brute necomestibile, urmate de băuturi și tutun. Totuși, toți trei indici permit să depistăm acele categoriile de bunuri în care Republicii Moldova îi este convenabil să se specializeze.

Concluzii

Estimarea competitivității mărfurilor fabricate în Republica Moldova a arătat, că printre produsele industriei prelucrătoare cel mai înalt avantaj au înregistrat bunurile fabricate din materialele clienților, bunurile primitive (neprelucrate sau cu un grad mic de prelucrare). Această tendință nu este cea mai potrivită pentru un stat care tinde să devină mai competitiv pe piața mondială.

Analiza efectuată ne permite să concluzionăm, că între competitivitate și soldul balanței comerciale există o corelație directă. Dacă un bun a înregistrat avantaj comparativ sau competitiv, în condițiile comerțului liber, atunci exportului net va spori.

Rezultatele obținute indică, că cu scopul asigurării unei creșteri economice sustenabile una din soluții este promovarea exportului și dezvoltarea accelerată a ramurilor, bunurile cărora au înregistrat avantaj comparativ sau competitiv. Estimările au arătat, că aceste ramuri sunt: industria agroalimentară, industria ușoară (industria confecțiilor și a încălțăminte), industria materialelor de construcție.

Referințe

- [1]. Porter, M. (2004). *Competitive advantage: creating and sustaining superior performance*. New York: Free Press.
- [2]. Smith, A. (1827). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Edinburgh: University Press.
- [3]. Ricardo, D. (1817). *On The Principles of Political Economy and Taxation*. London: John Murray.
- [4]. Ohlin, B. (1968). *Interregional and international trade*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- [5]. Haberler, G. (1961). *The theory of international trade with its applications to commercial policy*. London, Edinburgh, Glasgow: William Hodge & Company, Limited.
- [6]. Grubel, H. & Lloyd, P. (1971). The Empirical Measurement of Intra-Industry Trade. *Economic Record*, 47(120), 494-517.
- [7]. Neven, D. (1995). Trade Liberalization with Eastern Nations: How Sensitive?. In R. Faini & R. Portes (eds), *European Union Trade with Eastern Europe: Adjustment and Opportunities*. London: CEPR.
- [8]. Lafay, G. (1992). The Measurement of Revealed Comparative Advantages. In M.G. Dagenais & P.A. Muet (eds), *International Trade Modelling* (pp. 209-234). London: Chapman & Hill.
- [9]. Gutium, T. (2019). Evaluarea competitivității bunurilor autohtone pe piața externă. In: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători. Materialele Conferinței științifice a doctoranzilor (cu participare internațională), ediția a VIII-a, 10 iunie 2019*. Chișinău: Tipogr. „Biotehdesign”.
- [10]. <http://www.statistica.md/>